

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА АРХЕТИПОВУ ПРИРОДУ ОСОБИСТОСТІ

Танасійчук О.М.

аспірант кафедри практичної психології Херсонського державного
університету
м. Херсон, Україна

Сучасні погляди на природу та специфіку архетипів достатньо різноманітні. Більшість наукових дисциплін використовують це поняття для 58 подальших досліджень, ми розглянемо лише психологічні напрямки. У незмінному юнгіанському розумінні архетипи (як закріпленої моделі поведінки) вивчають Р. Ткач, Ю. Чекчурин, О. Татаріна, Т. Василюк. Архетипи в рамках казкотерапії розкривають у своїх роботах Р. Ткач, О. Попова, Т. Зінкевич-Євстігнеєва, Д. Соколов.

На думку Т. Зінкевич-Євстігнеєвої архетипи забезпечують стабільність, відповідають за порядок речей в світі, є засобами для подолання та підпорядкування хаосу. Тобто вони супроводжують та допомагають людині подолати етап внутрішньої трансформації. Джерелом архетипів є казки, міфи, легенди, пісні [1, с. 15].

О. Попова розглядає архетип як основу колективного безсвідомого, що є інстинктивною основою розвитку людства. Архетипи – це образи, що наповнюючи змістом індивідуальне буття людини, стають усвідомленими та зрозумілими. Для того, щоб у повній мірі осягнути ці образи необхідно асимілювати та інтегрувати їх символи [2, с. 67]. Архетип – постійне схематично-інваріативне ядро, скелет для багатьох міфологічних сюжетів та мотивів в їх межовій абстракції. Тому створені міфологічні сюжети в різний час та в різних місцях можуть бути поєднані єдиною тематикою – архетиповою домінантою. Саме тому, можливо говорити про архетипи як

універсалії людського буття, в яких містяться міфологеми, через які архетипи і реалізуються. Вони забезпе- чують наскрізну єдність людської культури та є константними домінантами, в яких об'єднуються різноманітні етноспецифічні міфологеми [2, с. 68].

М.Авраменко вважає, що архетипи групуються навколо людського досвіду та пов'язані з найбільш значущими подіями у житті: народження, любов, шлюб, материнство та батьківство, розлука, смерть. Вони несуть заряд енергії та є скритими до того часу, доки архетипи є неусвідомленими та незрозумілими [3, с. 105].

Д.Соколов під архетипами розуміє форми поведінки, режими функціонування душевних сил, що схожі на інстинкти, сенси та значення яких виражаються в реальних образах та діях. Їх основна мета – це перенесення у 59 свідомість підсвідомого матеріалу з його подальшою трансформацією [4, с. 36].

М.Боднар, у своїй статті, розглядає архетип як символічну формулу конкретного етносу, що впливає на процес етнічної ідентифікації, формування свідомості та самосвідомості, ціннісно-сміслової сфери, національного характеру. Також дослідниця вважає, що архетипи є вагомими чинниками для особистісного зростання, саморозвитку, самоактуалізації, а також зазначає про домінування архетипового пласту на певних вікових етапах. Архетипи акумулюються у ядрі етносу «самості». Передача наступним поколінням здійснюється через «трубку життя» (поняття В. Вернадського). Символічні форми етносу відображаються в архетипах колективного несвідомого та запускають певні регулятивні механізми формування особистості [5, с. 133].

А.Сиренко акцентує увагу на архетипі «вогню», проте спирається на визначення архетипу К.Юнгом. Дослідниця зазначає, що архетип несе енергетичну навантаження, володіє потенціальною ініціативою та вміщує в собі певну тенденційність поведінки. Архетипи є надособистісними утвореннями та практично не існують без суб'єкта в функціональних параметрах. Архетип

виступає в якості інстинкту, актуалізуючого візуалізацію неусвідомленого змісту психіки. Архетип виступає як певний принцип інтеграції психічної реальності в її індивідуальному змісті за параметрами універсальності, типовості прояву, повторності. Архетип можливо прирівняти до загальнолюдських «психічних координат», типовим формам або архаїчним залишкам [6, с. 30].

О.Зарубко, у своєму науковому дослідженні, займалася виявленням категоріальних структур свідомості, що звертаються до психічної реальності та термінологічно визначає їх як архетипи. Авторка доводить необхідність уточнення цього поняття та можливість його використання в науковій психології. О. Зарубко вважає, що буденна свідомість категоризується так, що це нагадує архетипи. Наводячи результати дослідження, науковець констатує, що фрагмент образу світу, що описує взаємодію між людьми, також має свою глибину структуру, містить в собі комунікативні універсалії, які можливо визначити як архетипи [7, с. 39].

О.Донченко розглядає архетип як формотворчу здібність, яка в кожному конкретному випадку відповідає певному інстинкту, його можна вважати «соціальним кумулятивним феноменом», «мотиваційним геном», що передається з покоління в покоління та накопичений людством. Нормальне функціонування архетипових механізмів психіки – це гармонія, інформаційно- енергетичні цілісність, повнота. Проте, на думку О. Донченко, в наш час спостерігається криза багатьох архетипів, що може проявлятися, наприклад, в домінуванні людського початку в масовій свідомості, авторитаризмі та необмеженій конкуренції і т.д. Тому є дуже важливим дослідження архетипів та співставлення сучасних соціальних процесів та психоісторії людства. Основною метою активізації архетипів є можливість творення порядку з хаосу, нового «космосу» для людини, наближує її до автентичності новим (універсального в індивідуальному) шляхам, оскільки старий втрачений через забуття культури та історії [8, с. 173].

Т.Василець детально розглядає архетипи чоловічого та жіночого, а саме аніму та анімус. Авторка вказує, що порушення балансу та гармонії між чоловічими та жіночими структурами в особистості приводить до міжособистісних конфліктів та конфліктів в парі. Крім того, Т. Василець було введено архетипову мандалу, «духовну мандалу», що має дві осі координат: вертикальну (як символ руху від умовного центру вгору до духовного розвитку та вниз до початку особистості) та горизонтальну (вказує на напрям в бік чоловічих та жіночих просторів). Послідовність чоловічих та жіночих архетипів чітко визначена та відображає закономірність: рух від людських початків до духовної наповненості та чоловічої і жіночої зрілості. Кожен наступний архетип включає якості всіх архетипів, що знаходяться щаблем нижче та гармонічно використовує ці якості на більш високому рівні. Чоловічі та жіночі архетипи, що знаходяться на одній горизонталі мають сакральні зв'язки та способи взаємодії, містять аналогії, проте не дублюють одне одного. Важлива особливість архетипової мандали заключається в тому, що початкові чоловічі (садівника, годівника та розвідника) та жіночі архетипи (відьма, амазонка та 61 гейша) лежать в сферах протилежних простору своєї статті [9, с. 284].

Отже, ми можемо спостерігати, що архетипова природа особистості залишається не тільки актуальною проблемою сьогодення, але й має евристичну цінність. Важко підвести підсумки через різнобічність та різноплановість наявних досліджень. Важливо зазначити, що у тезах представлено лише найбільш структуровані наукові висновки. Питання архетипового змісту буття однозначно потребує подальшого детального теоретичного та емпіричного дослідження, оскільки більшість приведенного матеріалу містить цікаві наукові висновки, проте потребує детальної емпіричної перевірки.

Література:

1. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Архетипические основы бизнеса, или У-каминные размышления / Т.Д. Зинкевич-Евстигнеева // Бизнес-Ключь. – 2008. – № 2-3. – С. 11-18.
2. Попова О.А. Архетипы и мофологемы как феномен бессознательного в авторской сказке / О.А. Попова // Сборник научных трудов SWorld. – Выпуск 2. Том 19. – Одесса: КУПРИЕНКО, 2013. – С. 65-69.
3. Авраменко М.С. Архетипна символіка у процесі пізнання внутрішньої суперечливості психіки / М.С. Авраменко, І.В. Євтушенко, Н.В. Сивопля. – Словянськ: ПП «Канцлер», 2007. – 224 с.
4. Соколов Д.Ю. Сказки и сказкотерапия / Д.Ю. Соколов. – М.: Изд-во Института психотерапии, 2005. – 224 с.
5. Боднар М. Символічні формули етносу як детермінанти особистісного зростання студентської молоді / М. Боднар // Психологія особистості. – 2010. – № 1. – С. 132-137.
6. Сиренко А.С. Проявление архетипа «огня» в семантике рисунка / А.С. Сиренко // Перспективы развития науки. – 2011. – №3. – С. 29-34.
7. Зарубко Е.Ю. Архетипы в обыденном сознании / Е.Ю. Зарубко // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Психология. – 2010. – № 27 (203). – С. 37-43.
8. Донченко О. Архетипи – спільне в нашому житті (розпізнавання як шлях до унікальності) / О. Донченко // Психологія особистості. – 2011. – № 1. – С. 170-181.
9. Василець Т. Тайна сакрального брака. – СПб : Речь, 2010. – 496 с.